

Kadın gruplarında yapı ve katılım sorunları

Belkıs Kümbetoğlu

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, Marmara Üniversitesi, İstanbul

Özet

Bu çalışma kadın gruplarına kadınların gönüllü katılımının çeşitli boyutlarını ve grupların yapısal sorunlarını tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın kapsamı, kadın örgütlerinde kadınların katılımı nasıl algıladıkları, aktif ve pasif katılımlarını, nasıl bir örgüt beklentisi içinde olduklarını, ne türden ilişki ve etkileşim ağı yaratabildiklerini ve genel olarak katılımların yoğunluğunun ne olduğu gibi temel soruların açıklanmasını içerecektir.

Kadın hareketinin kadınların artan katılımları ile gelecekteki gelişimi, liderlik, güç paylaşım, işbirliği, etkin iletişim, verimli etkileşim, otorite gibi kavramların katılım açısından önemleri tartışılacaktır. Bu tartışma ışığında kadın gruplarının iç yapılarına ilişkin özellikleri ve gruplara katılımın yaygınlaştırılmasındaki engeller, kadın grupları ile gerçekleştirilen alan araştırmasının verileri ile ortaya konacaktır.

1. Giriş

Bu çalışmanın hareket noktası kadın gruplarında dikkati çeken hiyerarşik bir sosyal yapılanmanın beraberinde getirdiği sorunlardır. Daha çok erkekler dünyasının ilişkilerini temellendiren bu türden bir sosyal düzen, rekabet ve mevki ilişkilerince beslenen ve çoğunlukla bireyin sosyal konumunun belirlediği, üstten alta doğru dizilen bir erk hiyerarşisine işaret etmektedir.¹ Oysa, kadın grupları veya birliktelikleri birbirlerine yakın olma, ilişki kurma, fikir birliğine önem verme gibi amaçlarla hayata geçirilmektedir. Türkiye’de görece yeni bir tarihe sahip olan ve bütünleşme çabası içinde olan kadın gruplarının zaman zaman tikanıklıklar yaşadığı, parçalanma veya dağılma

¹ Rekabet ve mevki ilişkilerinin temellendirdiği, hiyerarşik bir yapılanmanın çoğunlukla erkeklerden oluşan örgütlenmelerdeki varlığı bilinmektedir. Özellikle yönetici grupların seçiminde, iş bölümünde, iş delege etmede buyurgan iletişim kalıpları, usul ve tarzları ile öteden beri zengin bir birikimi olan erkek grupları başka bir araştırmanın konusudur. Bu çalışma, erkekler dünyasının hakim etkileşim ve iletişim kalıplarından farklı bir usul geliştirerek ve grup çalışmalarının verimliliğini artırabilecek olan kadın örgütlenmeleri hedef gruplar olarak seçilmiştir.

süreçleri ile karşı karşıya gelme nedenlerinin ortaya konması, demokratik örgütlenmenin çok sayıda kadına ulaşmasındaki engellerin anlaşılmasına yardımcı olabilecektir. Farklı boyutların, sorunların değişik yaklaşımlarla incelenmesini gerektirecek bu anlama ve açıklama çabası, kadınlararası iletişimin hatlarını genişletebilecek ipuçlarını elde edebilmemizi mümkün kılacak tartışmaları gündeme getirmeyi amaçlamaktadır.

Çok sayıda katılımın tüm kadın gruplarınca hedeflenmesi, katılıma ilişkin sorunlara yeniden eğilmek gerekliliğine işaret etmektedir. Farklı başlangıç noktaları ve farklı hedefleri olan birçok kadın grubunun zaman içinde gönüllü katılımların giderek daraldığı bir çekirdek grup haline dönüşmesi kadın örgütlenmelerini sınırlı ve verimsiz kılmaktadır. Grupların yerel birliktelikler halindeki örgütlenmelerinde ve istenilen büyüklüğe ulaşabilmelerinde çeşitli zorlukların varolduğu bilinmektedir. Bu çerçevede burada tartışılacak olan iki temel sorun, katılım ve iletişime ilişkin olacaktır. Tartışmaların dayandığı veriler İstanbul içindeki kadın gruplarının temsilci veya temsilcileri ile yapılan mülakatlardan elde edilmiştir. Bu mülakatların sağladığı veriler sınırlı içerikte ve belli sayıda soruların oluşturduğu bir anketten çok, bazı temel noktalarda cevaplayıcıya esneklik ve açıklık tanıyan bir görüşme formunun ana hatlarını oluşturan bir kaç temel soruya dayanan ve bütünüyle cevaplayıcının kendi istediği yönde kullanabileceği bir sözel görüşme sürecinden çıkarılmıştır.

Araştırma niteliksel bilgi elde etmeye yöneliktir ve niteliksel araştırma yöntemi ile hiyerarşik yapıları örtüleyen öğeleri, faktörleri kadın gruplarının temsilci veya temsilcilerinden, onların kendi ifadelerinden anlamayı ve açıklamayı amaçlamaktadır.

Genel bir ilke olarak erkekler kadar kadınların da patriarkal değerlerin ve adetlerin taşıyıcıları olabileceğini kabul ederek, örgütlenme çabalarında varolan yapılanmayı daha iyiye dönüştürme, yeniden oluşturma ve güç ilişkileri yerine, dayanışmaya dayanan bağlantı kurma ilişkilerini geçirerek daha etkin olabilecek olan kadın hareketinin, demokratik katılımın artışı yönünde kendisini sorgulaması için çeşitli araçlar ve yollar düşünülmelidir. Bu araştırma bu alandaki tüm sorunlardan çok katılım ve iletişim konuları ile kendini sınırlamıştır.

2. İnformal kadın grupları ve temel özellikleri

Kadınlar birçok alanda sosyal politik amaçlara bağlı olarak gruplar içinde birlikte olma mücadelesini uzun yıllar öncesinde başlatmışlardır.² Kadın sesinin, tepkisinin değişik olaylarda yükseltebileceğini gösteren gösteriler, yürüyüşler,

² Türkiye’de kadın örgütleri hakkında tarihsel bir bakış için Toprak (1994)’e bakılabilir.

kampanyalar gerçekleştirmişlerdir. Geleneksel sosyal yapının kendilerini çevreleyen, kuşatan sınırlarını zorlayarak çaresiz, sessiz, bastırılmış bireyler olmadıklarını, sayıları giderek artan informal kadın grupları içinde yer alarak onların faaliyetlerini destekleyerek göstermeye çalışmaktadırlar.³ Sadece Türkiye’de değil Ortadoğu ülkelerinin bir çoğunda Fas’ta, Cezayir’de Mısır’da, Kuveyt’te hükümet dışı kuruluşlarda yer alan kadınlar⁴ tutucu rejimlerin alternatif seslerini oluşturmaktadırlar (Chatty ve Rabo, 1997: 2).

Kadınların dernek, merkez, platform, kuruluş gibi adlar altında örgütlenmelerinde iki boyut göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki bu grupların oluşumunda karşılaşılan güçlükler, diğeri grupların yapılanmaları, grup-içi iletişimi ve katılımdan doğan güçlüklerdir.⁵

İlk boyut, kadın gruplarının dünyaya bakış açıları ve politik eğilimleri ile daha doğrudan ilgilidir. Kadın örgütlenmelerinin bir kısmı toplumsal olarak onaylanmış kültürel beklentilere cevap veren, alışılmış hizmet ve yardım sunan özellikleri ile tanınırlar. Bu tür kadın grupları, daha çok feminist bir bakış açısı ile bir araya gelen sosyal kurum ve değerleri dönüştürme, yeniden oluşturmayı hedefleyen kadın örgütlerine göre, gerek hukuksal olarak gerek maddi destek açısından daha az güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Varolan cinsiyet ve güç ilişkilerine bir direnme ve tepkiyi içeren feminist kadın hareketinin Türkiye’nin değişik sosyo-politik dönemlerinde karşılaştığı değişik baskı, sınırlama ve yasaklamalarla engellendiği bilinmektedir. Kadınlar için ancak 1980’li yılların ortalarından bu yana kadın sorunlarına hukuksal haklar, eğitim, iş sağlığı, insan hakları, şiddet v.b. gibi feminist bakış açısı ile eğilen, bu konularda dergiler, kitaplar broşürler yayınlarken, toplantılar düzenleyerek, kampanyalar başlatarak daha çok sayıda kadına ulaşabilmek, gruplar oluşturabilmek, bunun için sınırlamaları zorlayabilmek mümkün olmuştur. Kadınların örgütleniş özellikleri politik amaçlar içerdiğinde, varolan güç ilişkilerine karşı çıkmalarını

³ Örnek olarak, İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği’nin 1995’ten bu yana 42 kadın kuruluşunu (merkez, dernek, vakıf v.b. gibi) biraraya getirerek ortak çalışmalar üretmesi verilebilir.

⁴ V. M. Moghadam, Mart 1995’te düzenlenen ‘NGO Forum of the Social Summit’e Ortadoğu ülkelerinden katılan sivil toplum örgütlerinin (NGO’ların) %10’ unu kadınların kurmuş oldukları organizasyonların oluşturduğunu belirtmektedir (Moghadam, 1997).

⁵ Türkiye kadın örgütlerine ilişkin değişik değerlendirmeler vardır: 1923 sonrası kadın hareketlerinin üç ana kanalda geliştiğini - Atatürkçü laik çizgi, islamcı çizgi, feminist çizgi, iddia eden Özbudun (1995) “feminist hareketin en eylemli döneminde (1980’li seneler) katılımın 150-200 kadını aşmadığını” belirtmektedir. Son on yıllara ait feminist hareketin başka bir değerlendirilmesinde ise kadın hareketinin kitleleri harekete geçiren yükseliş evresinden söz edilmektedir (Wedel, 1997).

ama aynı zamanda bu ilişkilerle bağlantılı sisteme de karşı çıkmalarını getirdiğinden kadınların oluşturduğu dernek, merkez, grup, platform gibi örgütler devletin kontrolünde, çoğu zaman baskısı altında olmuşlardır. Politik partilerin kadın kolları dışında yer alan kadın örgütlenmesinin engelleri, “kabul edilebilirlik” çizgisinin bir ölçüde esnediği 1980’li yılların ortalarından bu yana “demokratikleşme” bağlamında değişmeye başlamıştır. Burada kadınları bekleyen seçim, ya politik süreçlere entegre olarak gündemin taleplerinin mücadelesini vermek veya radikal feminist bir çizgi izleyerek her alanda özellikle feminist kavramları tartışmaya açmaya çalışarak bu kavramları yeniden düşünmek, değerlendirmek olmuştur.

Kadın hareketinin içinde yer alan eğitim görmüş, meslek sahibi orta sınıftan kadınlar son yıllarda, kendilerini biraraya getiren şemsiye kuruluşlarda toplanmaktadırlar. Özellikle İslami kadın örgütlerine ve çalışmalarına karşı mücadele eden bu organizasyonlar hükümet-dışı kuruluşlar olsalar da, devletçe demokratikleşmeye gidişte ‘sivil toplum’ un⁶ gelişmesinin göstergeleri olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda bir tehdit unsuru olarak algılanmamakta ve hatta desteklenmektedirler.

Sivil toplum kavramı, genel olarak kendi talepleri doğrultusunda biraraya gelen birlik, dernek, grup ve platform gibi toplulukların örgütlenme faaliyetlerine göndermelerde bulunan bir içeriğe sahiptir. Sivil toplum, bireylerin hükümet ve devletten bağımsız kuruluşlar içerisinde birlikte hareket ederek, işbirliği yaparak devletin alanı dışında oluşturulan bir başka alana işaret etmektedir. Bu alan dayanışmanın, çözümler arayışın alanı olarak demokratikleşme sürecinin gerektirdiği, bireylerin taleplerini daha etkin olarak seslendirebildikleri kuruluşların sayısının artışı ile günümüzde birçok ülkede gündemdedir (Sampson, 1996). Fakat bu örgütlenmeyi toplumsal cinsiyet rollerinin hakim yönlendirdiği dışında düşünmek yanlış olabilecektir. Kadın kuruluşlarının bir çoğunda bu etki hissedilmektedir. Demokrasi kültürü için sadece gönüllü veya doğal ilişkilerin (arkadaşlık, komşuluk bağları temelinde) oluşturduğu sivil toplum kuruluşlarının varlığı yeterli değildir (White, 1996:

⁶ Sivil toplum kavramı, bu kavramın araştırılması ve açıklanmasında dayatılan veri tabanı ve kavramın içinde yer aldığı kültürlere göre değerlendirilmesi, tartışılmasında dikkati çeken noktanın “cinsiyet” boyutunun gözardı edilmesi olduğunu iddia eden Chatty ve Rabo (1997:18) bu kavramın, her zaman demokratikleşme ve gelişmeyi çağırılmadığını belirtmektedirler. Kadınlar söz konusu olduğunda bir “slogan” olmaktan çok, farklı kültürel bağlamlarda etnografik veriler temelinde değerlendirilmesi gereken “sivil toplum” un Batılı liberal bireycilik içeriğinin tartışılması zorunluluğuna dikkati çeken araştırmacılar, çağdaş toplumdaki değişik informal bir biçimde oluşan ilişkiler ağına da işaret etmektedirler (Hann ve Dunn, 1996: 22 ve D. Chatty ve A. Rabo, 1997).

152). Bu kuruluşların iç yapısı, ilişkilerin doğası, kadın taleplerinin yansıdığı bakış açılarının varlığı ya da yokluğu, sivil toplum'un demokratik doğasının cinsiyet temelinde yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Kadın örgütlerinin ve kadınların organizasyonlara katılımının önündeki engeller sadece kuruluş ve çalışma aşamasında ortaya çıkan hususlarla sınırlı değildir. Maddi kaynak yoksunluğu, kadın gruplarının faaliyetlerini kısıtlayıcı önemli bir nedendir. Buna bağlı olarak çeşitli projelerini hayata geçiremeyen kadın gruplarına katılım, süreç içinde azalmakta, gruplar az sayıda kadının gönüllü çabası ile sürdürülmektedir.

Kadın örgütlerinin sağlık, eğitim, gelir getirici faaliyetler, hukuksal haklarla ilgili bilgilendirme gibi alanlarda kadınlara çeşitli hizmetler sunuşu özellikle büyük şehirlerde yeni göç dalgaları ve enflasyon ile artan yoksulluğun zor durumda bıraktığı kadın grupları için devletin sunmadığı sosyal hizmetleri karşılayıcı olmaktadır.⁷

Kadınların biraraya geldikleri organizasyonlarda yaygın biçimde gözlemlenen ve kadınlararası iletişim, etkileşim ve katılımı etkileyen başka bir faktör, bu organizasyonların iç yapıları ile ilgilidir.

Toplumumuzda hakim dikey toplumsal ilişki tarzı, kadın gruplarında da gözlenmektedir. Üstten alta doğru, doğrudan bir hiyerarşi görünürde yokmuş gibi gözükse de, faaliyetlerin, program ve stratejilerin hayata geçirilmesinde, iş paylaşımında yatay ilişki tarzından çok dikey bir tarzın varlığı dikkati çekmektedir.⁸ Eşitlerarası ilişki yerine, çeşitli temellerdeki üstünlüklere dayanan ilişki tarzları daha hakim olabilmektedir. Bu üstünlükler deneyim, bilgi, resmi eğitim, yaş, yönetici gruba yakınlık, parasal kaynaklara sahip olma veya bu kaynakları yaratabilecek potansiyele sahip olma gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Bu türden üstünlüklere sahip olmayanların kendilerini yetersizmiş gibi algılamaları kadınları bir araya getiren gruplar için önemli bir sorundur. Kendine güven duygusu, çeşitli nedenlerle zayıflatılmış kadınlar kendilerini yönetici konumundaki kadınlardan veya çekirdek grubu oluşturan kadınlardan

⁷ Moghadam (1997: 29), benzer bir yorumu Dünya Bankası ve IMF'nin kontrolü altında yapısal değişiklikler geçiren Fas, Tunus, Mısır, Türkiye gibi ülkelerin tümü için yapmaktadır. İthal ikameci endüstrileşme çabalarından, ekonomik liberalizme geçen ve devlet kuruluşlarını özelleştiren bu ülkelerin hepsinde, hükümetlerin kamu harcamalarını azaltma amacı ile sosyal refaha yönelik hizmetlerini azalttığını, ve kadınların kurdukları NGO'ların hükümet-dışı kuruluşların bu hizmetleri karşılamaya çalıştıklarını belirtmektedir.

^{*} Burada bir kadın kuruluş için benzer değerlendirmelerin yer aldığı iki çalışma örnek oluşturabilir: Arat (1998) ve Taylı ve Mefture (1997).

uzak hissedebilmekte, kendi gerçeklerinin anlaşılmasından korkmaktadırlar. Özellikle geleneksel bir biçimde kapalı olan kadın çoğunluğumuz düşünüldüğünde kadın örgütlerinde yer alan kadınların açık, kendine güvenen, rahat davranışlar sergileyen tarzları kimi zaman kadınlar arasında uzaklıklara neden olmaktadır. Aile, koca, yakın çevre baskısı ile kapanmış kadınların bir çoğu kendilerine yeni bir pencere açacak grup faaliyetlerine katılmak istemekte, yeni bir arkadaş grubu içinde kendilerini geliştirici her türlü eğitime açık oldukları halde söz konusu engeller nedeni ile istedikleri ölçüde bu tür gruplar içerisinde yer alamamaktadırlar.

1990' lı yıllarla birlikte gündeme gelen bu sorunlar bir çok ülkede feminist hareketin sorguladığı hiyerarşi, güç, kontrol gibi kavramların gerisinde ortaya çıkmaktadır. (Radke ve Stam, 1994; Rai ve Lievesley, 1996; Oerton, 1996; Chatty ve Rabo, 1997) Burada kadın hareketinin yeni hedeflerini "Erkekler kadar kadınların da patriarkal değerlerin, adetlerin taşıyıcıları olabileceği, mücadele edilmesi gerekenin sosyal bütünlüğün tümüne karşı olmak yerine, hiyerarşik yapılar ve bunları örtüleyen yapısal ve kemikleşmiş değerlerin dönüştürülmesi ve yeniden oluşturulması olmalıdır" (Faith, 1997: 48) şeklinde ortaya konan yaklaşımdan söz etmek gereklidir. Özellikle hiyerarşik yapıların kadın örgütlerinde var olması, kadın gruplarında gelişen kontrolcu, büyüklük taslayan, himayeci tutumların sorgulanmasını gündeme getirmektedir (Moghadam, 1997: 34).

Kadınlar arasında hiyerarşik yapılar daha çok patriarkal değerleri içselleştirmiş, kendilerine sunulan fırsatları değerlendirme olanağı bulmuş, meslek sahibi olmuş kadınların oluşturduğu, meslek temelinde veya yardım amaçlı kurulmuş gruplarda var gibi gözükse de, söz konusu özelliklerin dışındaki kadın örgütlenmelerinde de bilgi, deneyim, yaş gibi faktörlerle benzer yapılanmalar oluşabilmektedir.⁹ Bu türden yapılanmalar güç, iktidar, rekabet, mevki kavramlarında tartışılmasını gerektirmektedir. Genellikle güç kavramı kendi isteklerine uymayı diğerlerine kabul ettirebilme yeteneği olarak ifade edilirken, örgütlerde bu kavram daha değişik biçimde, amaçlar doğrultusunda bir seri stratejiyi kullanabilme olarak tanımlanmaktadır. Kadın grupların yönetim ve faaliyetlerinde, etkili olan, kontrol eden kadınlar daha çok elit ve orta sınıf kadınlar olmaktadır. Çeşitli hizmetler üreten bu gruplar özellikle

⁹ Bu konuda, Gümüšoğlu'nun (1996: 37) 1980'lerin sonlarında oluşan bağımsız kadın gruplarından biri içindeki hiyerarşik yapılanmayı örneklemek için seçtiği ifade oldukça açıklayıcıdır: "Bu günden dönüp kadın hareketine baktığımda şunu net olarak görebiliyorum: Kadın hareketinin her işe koşuranları ve çok bilmişleri vardı. Bizler o hareketin proleterleri idik, onlar kadınlara tepeden bakanlardı".

düşük katılımdan şikayet etmektedirler. Gönüllülük temelinde faaliyetlerini yürüten ve yaygınlaşmak isteyen kadın grupları içinde örgütün iç yapısı, farklı kadın gruplarına (farklı gelir grubundan, farklı yaş gruplarından v.b. gibi) bakış açısı, liderlik gibi faktörler etkili olmaktadır. Grup içi rekabetler, mevki ve statüye yönelik çatışmalar, kişisel sürtüşmeler, özellikle gruba yeni katılanlar için ürkütücü olabilmektedir. Çeşitli zorluklarla, sınırlı bir zamanı kadınlarla çalışmak amacı ile ayıran kadınlar için, eşitlikçi ve demokratik olmayan tavırlar bu tür çalışmaların çekiciliğini yok eden etmenlerdir. Liderlik ve yöneticiliğin kötüye kullanılması ile sosyal konumlarından dolayı (ev kadını, yoksul, az eğitilmiş, köylü, v.b. gibi) pek çok kadın yanlış değerlendirmelere maruz kalabilmektedirler. İşyerindeki erkek yönetici, evdeki koca veya baba davranışı türünde “siz anlamazsınız, biz açıklayalım”, ifadelerini içinde taşıyan, açıkca olmasa da gizli bir biçimde hor görücü tutumlarla gruplardan uzaklaşan kadınlar tekrar evlerine kapanmaktadırlar.

Kadının her alandaki örneğin, iş dünyasına, politikaya, aile içi kararlara, katılımının azlığının yanısıra, bu katılımın niteliği de önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Formal ya da informal gruplar içinde yer alan kadınların öncelikle, gruba katılmalarında ne gibi faktörlerin etkili olduğu, bu faktörlerin katılımı yönlendiren etkisinin nasıl oluştuğuna bakarak, bu alandaki sorunları açıklayıcı ipuçları elde edebilmek mümkün olacaktır. Kadınları bu türden gruplarda çalışmaya iten nedenler çeşitlidir; başkalarına yardım etmek, boş zamanlarını yararlı bir işe ayırmak, güven ve sevgi ile oluşmuş arkadaşlık ortamları içinde olmak, bir dayanışma ağı yaratmak, bir amaçta birleşmek ve çalışmak gibi... Bunlardan herhangi birinde beklentilerin gerçekleşmemesi, katılımı azaltan, pasifize edici, kadının bu alana verdiği önemi ve anlamı yokedici etkiler yaratabilmektedir. İçinde buldukları sosyal çevrelerin baskıcı, sınırlayıcı, özgüveni sarsıcı etkilerinden bunalmış kadınlar, katıldıkları gruplar içinde de çeşitli nedenlerle benzer etkiler almaya başladıklarında geri çekilmektedirler. Örgütlenmede beraber olmanın yararını savunanlar, bir süre sonra önemli buldukları ilkelerin gerçekleşmemesinden dolayı gruplardan uzaklaşabilmektedirler.

İletişim kurmak, bağlantılar oluşturmak ve anlamaya çalışmak, kadınlar arasında kurulacak ilişkinin temelini oluşturmaktadır (Tannen, 1996). Gruplar içinde kendini ifade edebilen, yeteneklerini enerjisini keşfeden, yeni ilişkiler ve bilgilerle kendine güveni güçlenen kadınlar için oluşturdukları sosyal birlik, kalıcı, istenen, aktif katılımın sürdüğü bir dostluk ve arkadaşlık bağı anlamına gelmektedir. Grup içi dayanışma ve üretkenlik artmakta; faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ile yeni üyelerle katılım çoğalabilmektedir. Geleneksel kadınlık rolünün üstesinden gelmeye çalışan kadınların kendilerini geliştirmeye,

hayatlarını farklı kılmaya dönük çabaları, değişik proje ve çalışmalara katılarak somutlaşmaktadır.

Ancak, ideal grup yapıları nadiren gerçekleşebilen türden yapılardır. Genellikle liderlikten, kuşaklararası farklılıklardan, farklı politik eğilimlerden, farklı hedeflerden kaynaklanan gerginlikler, grup yapılarını istenilen özelliklerden uzaklaştırmaktadır. Örneğin otorite ve güç ilişkisini içinde barındıran liderlik, patriarkal otoriteyi çağrıştırdığından tepki görmekte, statü ve mevki elde etmeye yönelik rekabetçi tutum ve davranışlar, erkek cinsiyet rolünün benzeri olarak görülmekte, bilgi ve deneyim sahibi olanların bunlara ulaşma fırsatı elde edemeyenler üzerindeki hegomanik etkisi eleştirilmekte, empati duygusundan uzak “bilgi aktarılacaklar”, “bilinçlendirilecekler” kategorisi altında ayrımcılığa sebep olan davranışlar anlaşılmamaktadır.

3. Araştırmanın yöntemi

Bu çalışma antropolojik bir alan araştırmasına dayanmaktadır. Alan araştırmasında kullanılan veri toplama tekniklerinden görüşme ve gözlemlerden yararlanılmıştır. Araştırmanın popülasyonu, bir siyasete bağlı olmaksızın varlıklarını sürdüren bağımsız kadın gruplarıdır.¹⁰ Bu alanda sayısal veri elde edebilmenin güçlüğü açık olduğundan, araştırmanın örnekleme kartopu yöntemi ile oluşturulmuştur. Dernek, vakıf, platform, grup, merkez şeklinde örgütlenmiş kadınlar hakkında sayısal bir kayıt olmadığından, örneklemin sayısal temsil ediciliğinden çok, her tür grubu yansıtıcı olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmada İstanbul’da bulunan bir vakıf, iki platform, bir merkez, üç dernek, üç grup olmak üzere toplam on kadın grubu ile görüşülmüştür. Bu araştırmada görüşülen kadın grupları kadının gelişimi için gereken stratejilerin oluşturulmasında yeni yaklaşımlarla çalışmaktadırlar. Grup kuruluş amacına göre farklılıklar gösteren bu stratejiler, yine de birkaç noktada benzerlikler taşır; grupların hepsi kadınların durumuna ve koşullarına ilişkin olumsuzlukların ve kadınların güçlendirilmesindeki engellerin ortadan kaldırılmasını hedeflemektedirler. Kadınların yaşam zorlukları ile baş edebilmeleri için birlikte çaba göstermek gereğine inanmaktadırlar. Bu temel benzerlik dışında gruplar, grubu oluşturan kadınların sınıfsal yapıları, grup kuruluş yılı, grup kuruluş

¹⁰ Herhangi bir politik partiye doğrudan bağlı olamayan, açıklanmış bir siyasi politika takip etmeyen herhangi bir siyasi grupla doğrudan ilişki kurmamış, daha çok kendiliğinden bir örgütlenme çabası ile var olmuş kadın grupları bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

amacı açısından farklılıklar göstermektedir. Grupları öncelikle kuruluş biraraya geliş amacına göre gruplarsak;

Yardım grupları, ihtiyacı olan kadınlara hizmet etmek ideali ile kurulan, kadınların yaşadıkları sorunların çözümünde yardım sunan gruplardır. Bu çalışmada bu türden iki grupla görüşülmüştür. Bu grupların yasal statüleri "dernek" dir.

Kuruluş amacı kadınların sorunlarının çözümü için mücadele etmek, bu sorunları yaratan koşulları anlamak ve onları iyiye doğru dönüştürmeye çalışmak olan, kendilerini değişik adlarla tanımlayan ancak yasal statüleri dernek olmayıp, daha çok gönüllü biraraya gelişlerin oluşturduğu gruplar, bu çalışmada iki "platform", bir "kültür evi" olarak yer almışlardır.

Kuruluş amacı benzer olan, fakat önceki gruplardan farkı çeşitli proje ve uygulamalarla kadınlar yararına uygulamalar gerçekleştiren, bir bütçesi, ücretle çalışan elemanları olan bir "vakıf" da görüşülen gruplar arasındadır.

Kendilerini grup olarak algılayan, kadınların örgütlenmesi ve kadınların sorunları üzerinde tartışabilmeleri için bir kadın dergisi çıkaran kadınların oluşturduğu "birliktelik" de görüştüğümüz bir başka gruptur.

Yasal statüleri "dernek" olan, bu nedenle belirli bir organizasyon içinde olan kuruluş amaçları önceki gruplarla benzerlik taşıyan iki "kadın derneği" ve bir "kadın merkezi" de farklı yapıları ile bu çalışmada yer almıştır.

Kuruluş yıllarına göre grupları değerlendirdiğimizde; görüşülen yardım dernekleri, kuruluş yılları en eskiye gidenlerdir. 1950-1965 yıllarından beri faaliyetlerini sürdüren bu gruplar hayata geçirildikleri yıllardan bu yana değişiklikler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu değişiklikler hizmetlerin değişik alanlara yayılımından (örneğin, okul donanımı sağlamak, kadınlar için kurslar açmak gibi), katılımın azalmasına, dolayısıyla hizmetlerin daraltılmasına kadar farklı alanlarda olmuştur.

Görüşülen platform, kültür evi ve gruplar da kuruluş yılları açısından ortak özellik, 1980'li yılların sonlarından bu yana biraraya gelen kadınlardan oluşuyor olmalarıdır. Bir başka ortak özellik, bu grupları oluşturan kadınların daha önce değişik kadın çevrelerinde ya da erkeklerin de var olduğu çeşitli örgütlerde bulunmuş olmaları ve biraraya sadece kadınlarla ilgili bir yeni oluşum başlatmak üzere gelmeleridir. Aynı özelliği, bir kadın dergisi etrafında biraraya gelen grup için de söylemek mümkündür.

Görüşülen vakıf, 1986 yılından bu yana faaliyetlerine devam etmektedir. Vakıf olarak kurulmuş ve kurulduğu yıldan bugüne bir değişiklik geçirmemiştir.

Görüşülen kadın dernekleri ise kuruluş yıllarına göre farklılık

göstermektedir. Derneklerden ilki 1989 yılında kurulmuş ve kuruluş yıllarına göre daha da yaygınlaşmıştır. İkinci dernek oldukça yakın tarihte kurulmuştur. 1997'de dernek statüsüne kavuşmuştur.

Görüşülen grupların tamamında kadınların sınıfsal profilleri benzerlikler göstermektedir. Orta sınıftan ve eğitilmiş olan (çoğunlukla yüksek okul, lise eğitimi aşmış) kadınlar sadece yaşa ilişkin farklılıklar göstermektedir. Derneklerde biraraya gelen kadınlar daha çok orta yaş (45-65 yaş) grubundadırlar. Diğerleri daha genç diyebileceğimiz yaşlardadırlar (18'den 40'a bir dağılımın olduğu görüşülenlerce belirtilmiştir). Yaşın hem grup içi katılım, hem etkileşim ve iletişimde önemli bir hiyerarşi ögesi olduğu, yaş ve tecrübenin kimi zaman olumlu, kimi zaman olumsuz bir etken olarak grup faaliyetlerini etkilediği gözlemlenmiştir. Bu gözlemler görüşülen kadınların ifadelerinde de ortaya çıkmış, özellikle dernek türü örgütlenmelerde daha yaşlı kadınların katılımının az, ancak grup üzerinde etkilerinin daha fazla olduğundan söz edilmiştir.

Görüşmeler grupların biraraya geldikleri ofislerde gerçekleştirilmiştir. Böylece kadınların gönüllü çalışma mekanlarında gözlemlenebilmesi mümkün olabilmıştır. Kadın gruplarına önceden randevu ile bir veya iki kez gidilmiş, görüşmeler grup temsilcileri veya grup ofislerinde bulunan ve görüşmeyi kabul eden kadınlarla yapılmıştır. Bu görüşmeler Ekim, Kasım, Aralık 1997'de gerçekleşmiştir.

Kadınların görüşme boyunca kullandıkları ifadelerin olduğu gibi aktarılabilmesi için notlar alınmış, özellikle kadınlararası etkileşim ve iletişimde önemli olan bazı kavramların kendileri için taşıdığı anlamları yansıtırıcı olan açıklamalar özenle kaydedilmiştir (bkz. Ek 1, 2 ve 3)¹¹.

Görüşmeler dışında kadın gruplarının iç yapısına ilişkin veriler, çeşitli nedenlerle yapılan ve çok sayıda kadın grubunun temsilcilerinin katıldığı toplantılardan da elde edilmiştir. Bu toplantılarda sıklıkla sözü edilen katılım ve iletişime ilişkin sorunlar, çeşitli boyutlar ile gündemde olmuş ve kadınların bu sorunlara yaklaşımları, endişeleri ve çözüm önerileri önemli bir veri kaynağı oluşturmuştur.

Araştırmanın bir başka veri kaynağı 1996-1997 yılları arasında bir kadın merkezinin mekan desteği ile gerçekleştirilen kadınlara yönelik uygulamalı bir

¹¹ Tablolarda yer alan gruplar kendi tanımları ile aşağıdaki gibi sıralanmıştır: 1- Platform, 2- Dernek, 3- Grup, 4- Kültürevi, 5- Dernek, 6- Vakıf, 7- Platform, 8- Dernek, 9- Grup, 10- Merkez.

projenin deneyimleridir. Bir yıl boyunca çeşitli sosyal sınıftan kadınlarla biraraya gelerek, fakat daha çok gecekondü bölgelerinde yaşayan kadınlarla paylaşılan proje kapsamındaki faaliyetlerde yaşanan bu deneyim, uygulamalı araştırmaların temel ilkelerinden birinin, karşılıklı öğrenme ilkesinin gerçekleştiği, önemli bir bilgi kazanım süreci olmuştur. Bu proje, bir kadın merkezine düzenli olarak devam eden kadınlar ve merkez arasındaki ilişkinin zaman içinde nasıl bir biçim aldığını göstermesi açısından ilginç olduğu kadar, iletişim tarzı ve katılımı ilgili sorunların nasıl ortaya çıktığı ve tıkanıklık noktaları konularında da görüş açıcı olmuştur.

Araştırma boyunca gerçekleştirilen görüşmeler, gruplar hakkında genel bilgileri (kuruluş yılı, üye sayısı, kuruluş amacı, faaliyetleri), katılım ve iletişim konusunda değerlendirmeleri (sorunlar, beklentiler), gelecek planlarını, faaliyet ve programların ve Türkiye'deki kadın hareketinin genel değerlendirilişini ve her grubun bu harekete eklenişini içeren soruları kapsamıştır.

4. Araştırmanın bulguları

4.1. Gruplar, çalışanlar, çalışmalar

Görüşülen grupların çoğu 1980'li yılların sonlarında kurulmuş olsa da, bu gruplarda biraraya gelen kadınların çok daha önceki yıllarda çeşitli siyasal, sosyal dernek veya gruplarda birliktelikleri olmuştur. 1980'li yıllarda oluşan toplumsal muhalefet içinde kadınların giderek artan sayıda birleşme, örgütlenme çabalarına paralel olarak, bu gruplar da değişik adlar altında çalışmalarını başlatmışlardır. Kendiliğinden biraraya gelen ve değişik alanlardaki düşük (siyasal katılım, ekonomik hayattaki ikincil konum, sağlık alanlarındaki özel sorunlar, eğitimden eşitsiz yararlanma gibi) hedefleri ve çözüm önerileri ile kadınların koşulları değiştirme yönündeki taleplerine destek olan gruplar, az sayıdaki (10-15) kadının katılımıyla oluşan çekirdek bir grubun öncülüğünde kurulmuştur. 1980'li yıllarda ve öncesinde oluşan birikim, 1990'lı yıllarda, dayağa karşı kampanyalar, sağınma evleri için imza girişimleri, Medeni Kanunda değişiklik önerileri, kadın sorunlarının çeşitli boyutlarının ele alındığı Kadın Kurultayları (Ankara ve Sinop Kurultayları), kadın araştırmaları merkezleri, örgütlü kadın hareketine hız veren 8 Mart kutlamaları gibi faaliyetleri içeren aktif bir süreci başlatmıştır. Görüşülen grupların hemen hepsi bu hareketli sürece destek vermiştir.

Kadın gruplarının çoğunda olduğu gibi örnekleme oluşturan gruplardaki kadınlarla da gönüllü çalışan¹² eğitilmiş, meslek sahibi, kentli orta sınıf kadınlardır. Değişik kadın çevrelerine açık olan bu gruplar, siyasal bir belirlenimden uzak, daha çok diğer kadınların yanısıra kendi koşullarını da değiştirmek isteyen kadınlardan oluşmaktadır.

Faaliyetleri ve programları ile değerlendirildiğinde, bu gruplar genel bir kadın örgütlenmesi hedefinden çok yerel düzeyde projelerini (eğitim, istihdam, sağlık, şiddet gibi konularda) hayata geçiren ve diğer kadın gruplarına destek vermeyi amaçlayan çalışmaların içindedirler. Kesin bir görev dağılımı temelinde iş bölümü yerine, daha çok, yapılacak faaliyetlerin koşullarına göre ortaya çıkmış esnek yapılara sahiptirler.

Kadın topluluklarının çalışmasının nasıl olması gerektiğine ilişkin sorulara verilen cevaplar, bu konudaki “ideali” yansıması açısından ilgi çekicidir. Cevaplarda öncelik “katılımcı olmaya” verilmiştir. “Kadınların grup çalışmalarına biraz daha fazla zaman ayırmaları”, “gönüllü çalışmaları boş zaman değerlendirme şeklinde değerlendirmemeleri”, “kendi duruşlarını ve bakış açılarını yansıtmaları”, “güçlüklerden çabuk yılmamaları ve çabuk vazgeçmemeleri”, “çözüm üretici olmaları”, “geniş bir kadın ağı oluşturmaları” gibi değişik ifadeler cevaplarda yer alan diğer beklentilerdir.

Grup yapıları ile ilgili değerlendirmelerde bazı farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bazı kadın gruplarında “grup aidiyeti” önemli bir kavram olarak görülmemekte, grup bağlantısının kimi zaman bastırıcı ve bireysel farklılıkları yok edici olabileceği görüşü ile grup aidiyeti yerine, geliştirici, işlevsel birlikliliklerin oluşmasına özen gösterilmektedir. Görece daha yapılaşmış diyebileceğimiz dernek, vakıf gibi gruplarda ise aşağıdan yukarıya doğru, iş bölümünün gerektirdiği, gönüllüleri yönlendiren bir çekirdek kadro, grubun yapısını oluşturması açısından önemli görülmüştür. Profesyonel bir kadronun gönüllüleri, faaliyetlere daha etkin bir biçimde katabileceği, böyle bir kadronun, üretkenlik açısından da yararlı olacağı görüşünü ileri süren gruplar vardır.

Bu farklı görüşlerin, konuşulan kadın gruplarının diğer kadın grupları ile ilişkilerine de yansıdığı görülmüştür. Daha esnek yapılara sahip gruplar, diğer grupların faaliyetlerine aktif destek verebilmekte, ortak projeler geliştirebilmekte, çalışılacak mekanları ortaklaşa paylaşabilmektedir. Ayrıca

¹² Görüşülen grupların sadece birinde gönüllü çalışmanın yanısıra ücretli çalışma da vardır. Kadınlara yönelik projeler geliştiren vakıf çalışanları kadınların sorunlarına ve mücadelesine destek vermek isteyerek, yarı gönüllü yarı ücretli çalışmaktadırlar.

topluluk bağlantılarının dışında bireysel ilişkilerle de diğer kadın gruplarının faaliyetlerine destek olanlar bulunmaktadır.

Dernek, vakıf gibi formlarda biraraya gelen kadınlar amaçlarının daha belirli, daha programlı olmasından gelen bazı sınırlılıklar içerisinde hareket etmekte; dolayısıyla diğer gruplarla ilişkilerin de ortak bir gündemi yakalamaları zorlaşabilmektedir.

Ortak faaliyetlerde grupların biraraya gelişini daha çok genel kampanyalarda, protesto yürüyüşlerinde izlemek mümkün olmaktadır. Örneğin, Uluslararası Habitat (1995) zirvesinden sonra kurulan İstanbul Kadın Kozası'na birçok kadın grubu üye olmuş, ortak kararlara katılmıştır. Fakat genel olarak önemli sayıda kadın grubunu biraraya getiren, ulusal düzeyde bir proje çerçevesinde oluşan bir iletişim bağı yoktur.

Grup çalışmalarının üretkenlik, verimlilik, etkinlik açısından değerlendirilişinde bazı ortak boyutlar ortaya çıkmıştır. "Türkiye'de örgütlü yapılar olmadığından kadınların biraraya gelişini güçleştirmektedir". "Bu çalışmalarda ortak paydalar konuşulması gerekirken, daha çok farklılıklar konuşulduğundan gruplar etkin olamıyor"; "bütün kadın gruplarında kıskançlık, rekabet, kendini rahatça ifade edememek gibi sorunlar olduğundan çok verimli olunamıyor"; "hedeflerin hayata geçirilmesinde zaman, para gibi sıkıntılar umut kırıcı olabiliyor"; "verimlilikten çok ne ölçüde başarılı olunduğuna bakılmalı, başarısızlıklar sorgulanmalı"; "çalışacak insan gücünün bulunması, çalışacak gruba kadın bakış açısı kazandırılması en önemli sorun"; "çalışmalara katılanlar arasında düzenlilik sağlamak, onları daha aktif kılabilmek, sorunları üretkenliği etkiliyor"; "çalışmalarda gerekli asgari şartlardaki aksamalar yapılacak işleri aksatıyor" şeklinde ifade edilen görüşler, grupların çalışmalarını gerçekleştirebilmelerinde karşılaştıkları sorunları genel hatları ile ifade etmektedirler.

4.2. Katılım

Bu sorunlarla birlikte en sık sözü edilen, kadınların gruplara katılımı ile ilgili sorunlardır. Katılım konusunda sorulan sorulara tüm grupların verdikleri cevaplarda ortak noktalar yer almaktadır. Her grup için katılımı çoğaltmak grupların yaşamlarına devam etmeleri, planlarını hayata geçirebilmeleri, yaygınlaşabilmeleri ve etkinleşebilmeleri için önemli görülmektedir. Katılımın çoğaltılabilmesi, birden fazla faktörle açıklanmıştır. Kadınların şahsi koşullarından doğan zorluklar örneğin, küçük çocukların varlığı, koca izni, yaşlı ve bakıma muhtaçların bulunması gibi, katılımı engelleyen faktörlerdir.

Bunların dışında, “gönüllü çalışmanın kadınlarca boş zamanın değerlendirilmesi şeklinde algılanması”, “kadın bakış açısına ulaşılamamış olması”, “kadınların zorluklar karşısında kolay vazgeçmesi”, “ortak dil ve amacın paylaşılmasında yaygınlık sağlanamaması”, “Kadınların fikirlerinin faaliyetlere yeterince yansımaması”, “yeterli ve düzenli bir işbölümünün olmaması”, “kadın dayanışması için yeterli isteğin oluşturulamamış olması”, “genellikle erkeklerle özel ilişkilerinde sorunlar yaşayan kadınların gruplara katılması”, “diğer kadınların daha az ilgi göstermesi”, “kadınların genel olarak çekingen olmaları” ve “yoksul ve daha az eğitilmiş kadınların çalışmalarda alışılan sosyal çevrenin dışında olunmasından dolayı kendilerini rahatsız hissetmeleri” gibi bir çok faktör de sıralanmıştır.

Tüm bu nedenlerin başlangıçta istekle ve ortalama büyüklükte biraraya gelen kadın topluluklarının bir süre sonra küçük bir çekirdek gruba dönüşmesine yol açtığı ifade edilmiştir.

Görüşülen kadın gruplarından bir bölümü dar bir grup olmanın yeterli olduğunu, kadın hareketinin feminist yaklaşıma sahip kadınlarca oluşturulmasını, küçük, düzenli ve birbiriyle koordine bağımsız kadın gruplarının çok daha yararlı olabileceği görüşünü ileri sürmüşler, sayının büyüklüğünden çok nitelikli çoğalmanın bir anlamı olacağını belirtmişlerdir.

Görüşülen kadınların çoğu katılımı çoğaltabilecek faktörlerin arasında sıcak, yakın bir ortam yaratmaktan, özel konuşmalardan doğan bilgi ve güvenin rolünden söz etmişlerdir. Burada ortaya çıkan önemli bir boyut, merkez, dernek veya platformlarda günlük çalışmaların ritmi ve faaliyetleri içinde oluşan sosyal konuşma alışkanlıklarının yönü olmaktadır. Kişilerarası konuşmalar olumlu noktalar veya aleyhte yaklaşımlardan hangisini daha sıklıkla içlerinde barındırıyor, grubun atmosferi buna göre oluşmaktadır. Bu yaklaşım, grupların diğer kadınlarla olan ilişkilerine de yansıyan ve ilişkilerin niteliğini belirleyen bir faktör olmaktadır. Ayrıca kadınların çeşitli işlerin program ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesi süreçlerinde zamanı nasıl kullandıkları, kendi zamanlarından bu faaliyetlere ne kadar bir süre ayırabildikleri, sohbet ve işlere ayrılan zamanların dengesini nasıl oluşturdukları da önem kazanmaktadır.

Gruplarda bu türden kararlara katılım ve bu kararlar hakkında eşit bir biçimde söz alma, tartışma gibi konularda da sorunlar vardır. Grup içinde örneğin daha eski, daha çok sözü geçen birilerinin varlığı ve daha sıradan üyelerin çekingenlikleri, çoğunluğa uymayan kararların alınmasına neden olabilmektedir. Bir çok kadın da fikirlerinin önemsenmeyeceği veya fikirlerinin kabul görmeyeceği duygusu ile suskunluğu tercih etmektedir. Böylece kadınlar katılımın etkin bir biçimde işlemediği demokratik olmayan bir yapının içinde biraraya gelmektedirler.

4.3. Etkileşim, iletişim

Kadınlararası etkileşimi ve dolayısıyla katılımı etkileyen bir başka faktör konuşmalarda seçilen üsluptur. İnsanların çoğunlukla cinsiyetleri ile damgalanmış, diller ve üsluplar kullandıklarını, esneklik, anlama ve duyarlılık taşıyan konuşma tarzlarının kadınlara özgü olduğunu, belirten araştırmacıların (Howard, 1993; Tannen, 1997) görüşleri, kadın gruplarının zaman zaman farklılıklar gösteren üslupları (daha çok rakipler arasında olabilecek bir üslup) ile çok da uyumlu gözükmemektedir. Değişik amaç ve hedefleri taşıyan kadın gruplarında biraraya gelen kadınlar arasında daha sağlıklı iletişimi mümkün kılacak dikkatli ve özenli bir üslup, özellikle aynı paralelde düşünmeyen kadınlar arasında daha da önemli olduğu halde, çoğu durumda gereken esnekliğini kaybetmektedir. Konuşmalarda kullanılan üslubun zaman zaman “sertleştiğini, otoriterleştiğini” belirten kadınların yanı sıra, “yumuşak ve anlamaya dönük” bir üslubun gruplarında hakim olduğundan söz edenler olmuştur. Ayrıca “klişeleşmiş kavramlardan kaçınarak”, “sohbet havasında”, “ben”, “bana göre yaklaşımları” ile “ciddi bir üslupla”, “esnek, rahat bir üslupla” gibi ifadelerle belirtilen farklılıklar taşıyan üsluplar da vurgulanmıştır. Grupların oluşum yıllarında katılımcılarının çoğunun daha çok dinleyici konumunda olduğundan ve bir bilgi hiyerarşisinin var olduğundan söz edilmiştir. Bu konunun 1980’li yılların sonlarında bazı kadın gruplarında tartışıldığı, eleştirildiği de belirtilmiştir. Özellikle, kadınların başkalarının hayatlarında olanlar hakkındaki konuşmalarında, üslubun önemli bir faktör olduğu sık sık konuşmalarda yer almıştır. Yakınlığı yaratacak olan ve dolayısıyla daha iyi iletişimi mümkün kılacak olan üsluptur. Görüşmelerde sorulan “yakınlık” kavramı, “kadınların acil talebi, ihtiyacı” olarak, “istediğimiz ama yakalayamadığımız” olarak, “kadınlarla kurulması gereken iletişim” olarak “biz duygusunu yaratan” olarak, “dürüst bir bağ kurulmasında gerekli bir şart” olarak ifade edilmiştir. Ayrıca kadınlar, bilgi aktarımı, yardım ve görüşlerin paylaşılmasında da arkadaşlar arasında bulduklarını düşündürecek üsluplardan çok, hiyerarşiler içinde buldukları duygusu yaratan üsluplar kullanmaktadırlar.

Etkileşim ve iletişim, grupların çalışmalarını yürüttükleri mekanlara ve bölgelere göre de farklılık taşımaktadır. Kadınların belirli bir merkeze (ofise) geldikleri durumlarla, grupların kadınları evlerinde, mahallerinde ziyaret ettikleri anlarda, etkileşim ve iletişimin niteliği çevresel ve sosyal faktörler ve zamanın sınırlılığından etkilenebilmektedir. Ev dışına çıkmak, kadınlar için çoğu zaman asılması gereken bir çok engeli de beraberinde getirdiğinden; bir merkezde düzenli olarak faaliyetlere katılmak, sınırlı zamanlar içinde yapılanları, konuşmaları, sorunları kavramak her zaman beklenildiği ölçüde

tatmin edici olamamaktadır. Yerel çalışmalar yapan, örneğin, gecekondu bölgelerinde ev ziyaretleri yapan, buralarda çeşitli satış, toplantı v.b. faaliyetleri olan kadın grupları.

Kadın gruplarına zaman zaman katılan, çeşitli faaliyetlerde yer alan fakat daha sonra bu katılımdan vazgeçerek çekilen kadınların bu tutumları, gruplarca farklı nedenlere dayandırılmaktadır. Bunlar: “bu tip çalışmalara isteksizlik”, “anlayamama”, “amaçların yeterince anlaşılabilmesi”, “karşılıklı rahat bir ilişki yaşanmaması”, “işlerin organizasyonunda bozukluklar, aksamalar olması”, “zaman azlığı”, “birebir ilişki kurulamaması”, “gruplar içinde kadınların kendilerini yalnız hissetmeleri”, “kendilerini rahat ifade edememeleri”, “kadınların davranışlarını erkeklerin belirlemesi”, “kadınların çeşitli alanlardaki kaygılarının paylaşılmaması” gibi nedenlerdir. Aynı konuda daha başka boyutlar da ortaya koyan gruplar, kadınların birbirlerini anlamak için çaba sarf etmek gerektiğinin bilincinde olmadıklarını, “ben böyleyim”, “siz benim gibi değilsiniz” algıları ile iletişim kanallarını tıkadıklarını, “özel yaşantılardan”, “hassasiyetlerden”, “çekingenliklerden” ve “özgüven yoksunluklarından” dolayı sağlıklı etkileşim kalıpları yaratamadıklarını belirtmişlerdir. Görüşmelerde, kadınların grup içi iletişim dışında gruplararası iletişim, bu iletişimin niteliği, sıklığı, ve yeterliliği hakkındaki değerlendirmeleri de alınmıştır. Kadın gruplarının diğer gruplarla ilişkileri bu değerlendirmelerin ışığında bazı özellikleri ile tanımlanabilir. Gruplararası ilişkiler çoğunlukla belirli gün ve kampanyalar nedeniyle (örneğin 8 Mart gösterileri, dayağa karşı kampanyalar, çeşitli toplantılar) zaman zaman, devamlılık göstermeyen bir biçimde oluşmaktadır. İlişkilerin bu türden oluşu araştırma kapsamındaki tüm gruplarca yetersiz bulunmuştur. Devamlılık göstermeyen belirli gün ve kampanyalarda devam eden, düzenli olmayan bu ilişkiler araştırma kapsamındaki tüm gruplarca yetersiz bulunmuştur. Bu yetersizlik grup amaçlarının farklılığından ve/veya ortak faaliyet ve programların para, zaman v.b. nedenlerle oluşturulamamasından kaynaklanabildiği gibi, iletişimde ortak bir dili yakalayamamaktan, yaklaşım farklarından, gruplararası hiyerarşiden (bazı grupların daha merkezde, bazılarının daha kenarda görülmesi) de doğabilmektedir.

İstanbul’un çeşitli uzaklıklardaki bölgelerinde çalışmalarına devam eden kadın grupları arasında, coğrafi ve mekansal kopukluk, ilişkiler ağı için bir dezavantaj oluşturmaktadır. Sınırlı zaman ayrılan grup çalışmalarına katılımı da azaltan bu mekansal kopukluk İstanbul dışındaki kadın grupları ile iletişimi daha da zorlaştıran bir faktördür.

Görüşülen kadınlara, grupların iç yapısına, iletişimi ve etkileşime ilişkin olduğu düşünülen bazı kavramların (grupları temelinde) kendileri için ne gibi

anlamları içerdiği sorulmuştur (bkz. Ek 1, 2, 3). Statü, hiyerarşi, güç, otorite ve denetim gibi grubun iç yapısının dinamiklerinin anlaşılmasına olanak verecek kavramların yanında, eşitlik destek, dayanışma, paylaşım, yardım, güven gibi etkileşimin niteliğini ortaya koyabilecek kavramlar da kullanılmıştır. ‘Biz’, ‘yakınlık’, ‘popülerlik’, ‘başarı’, ‘bağımsızlık’ gibi kavramlar da hem iletişimi, hem etkileşimi yansıtmaya açısından seçilmiştir.

Statü, hiyerarşi, güç, otorite ve denetimle ilgili değerlendirmelerde, bu kavramların istenmeyen, olumsuzluklar taşıyan yanlarına vurgular yapılmış, fakat bir yandan da bu kavramların yeniden değerlendirilip, kadın bakış açısı ile hayata geçirildiğinde ortaya çıkan olumlu fonksiyonlarına dikkat çekilmiştir.¹³ Özellikle faaliyetlerin yürütülmesinde girişim, oto kontrol, bağlantıların yararından söz edilmiştir.

Eşitlik, destek, dayanışma, paylaşım, yardım, güven gibi kavramlar istenen, temel öneme sahip fakat zaman zaman sorunlara açık alanlara işaret etmektedir. Bu kavramların içeriklerinin yeniden değerlendirilmesinin kadın gruplarının daha iyi iletişim ve etkileşime ulaşabilmeleri için gerekli olduğu ileri sürülmüştür. Örneğin, bu kavramlar arasında ‘yardım’; özünden uzaklaştırılmış, içi boşaltılmış bir kavram olarak yeniden değerlendirilmelidir şeklinde ifade edilmiştir.

‘Biz’, ‘yakınlık’, ‘başarı’, ‘bağımsızlık’ kavramları ise, istenen, ulaşılması hedeflenen kavramlardır. Özellikle biz ve yakınlık kavramları oldukça olumlu değerlendirmeler içermiş, kadın grupları içinde olması beklenen sevgi, dostluk, içtenlik, açıklık biçiminde açıklanmıştır.

Grup içi ilişki biçimlerini tanımlamaları için sorulan sorulara görüşülen kadınların çoğu, grup içinde dayanışmanın hakim olduğu, ortak kararların denetlenmesini mümkün kılan ortak bir otoritenin (insiyatif anlamında) var olduğu, ilişkilerini sevgi ve dostluk temelinde yürüttükleri şeklinde karşılık vermişlerdir. Fakat yine görüşülen kadınların hemen hemen tamamı, kadın örgütlenmesinde kıskançlıkların, rekabetin bir çok kadının kendini rahatça ifade

---

¹³ Görüşmelerde kadınların sıklıkla söz konusu ettiği “kadın bakış açısı”, kadınların toplumsal konularındaki eşitsizliğini görüp, gerek hane içi gerek daha geniş sosyal alanda, ekonomik, sosyal ve politik karar verme süreçlerinde tam ve eşit paya sahip olmalarını isteyen ve bunun için kadınların varolan koşullarını daha iyiye doğru dönüştürmek için mücadele etmek olarak belirtilmişse, kısaca toplumsal cinsiyet eşitliği sağlamaya yönelik örgütlenmelerin önemi paylaşılan temel fikirdir. Bu kavram bir slogan olmaktan öte de grupların üyelerini birleştiren bir ilke olarak anlaşılmaktadır. Ancak grup içi etkileşim, faaliyetlerin gerçekleştirilmesi v.b. durumlarda bazı kadınların bu kavramın özünü hayata geçirmekte tam anlamıyla başarılı olamadıkları, çoğu zaman şahsi tutum ve tercihlerin grupların etkinliklerine zarar verdikleri ileri sürülmüştür.

edemediği bir ortamı hazırladığını, bunun kendi gruplarından çok başka gruplarda var olduğunu da belirtmişlerdir. “Rekabet, hırslı kişiliklerin ön planda olma isteği ile doğuyor fakat bizim grupta yok” ifadesi hep tekrarlanmıştır. Bu ifade, kadınlararası iletişimde ne türden sorunlar olmaktadır sorusuna verilen cevaplarda da ortaya çıkmıştır. Kadınlararası iletişimin sorunları olarak “tecrübesizlikten (kadın grupları içinde yer almakta)”, “kadınların karar almaktan çekinerek sadece kararlara uymalarından”, “toplumsal görevlerinden”, “kadınlararası dayanışmanın bilinmemesi ve korkulmasından”, “kadınların kendilerini zor ve karmaşık ifade etmelerinden”, “doğru mesajlar iletmede başarılı olamamalarından”, söz edenlerin yanında, “kadınların eski siyasi geçmişlerinin ve buradan getirdikleri davranışları etkisinden de söz edenler olmuştur. Özellikle 1980 sonrasındaki yıllarda bu etkilerin olumsuz sonuçları olduğunu, ama daha sonraki yıllar içinde bu izlerin kadın bakış açısı ile sorgulanarak eleştirilmesinin yaygın olduğu da belirtilmiştir. Bu etkiler kendi görüşleri dışındaki kadın gruplarına tepkisel davranma, grup içinde belirli kişilerin diğerlerinden daha sık ve yönlendirici konuşması, diğerlerinin dinlemesi, otoriterlik gibi örneklerle verilmiştir.

Bu sorunların çıkış noktalarını kadınların geçmişlerinden getirdikleri sosyalizasyon süreçlerine bağlayan ve aşabilmek için çeşitli boyutları ile farklı görüşler ileri süren iki görüşülen ifadesi ortak çizgiler göstermesi açısından ilginçtir. Birinci örnek, “Kendi hayatımızın öznesi olarak yetiştirilmiyoruz. Toplumsal cinsiyet rollerinin biraz dışına çıkmak isteyince, bu rolleri reddetmenin bedellerini ödemeye hazır olmayı bilemiyoruz. Kadın hareketi içinde olmak isteyen kadınların daha farklı olması, kadın bakış açısına sahip olması gerekir. Otoriter tavırlardan veya popüler olma çabasından uzaklaşmak gerekir.” İkinci örnek, “Kadınlar arasında birbirini kabul edememe, birbirine karşı tepkili, alıngan olma, hemen geri çekilme yaygındır. Kadınlar genel olarak kendilerini güçsüz, özgüvensiz hissettiklerinden çoğu durumda, bu onların güçlü olanı benimsemesi ve taklit etmesini doğurmakta ve genellikle kendi fikirlerini anlatmaktan vazgeçmelerini getirmektedir. Süreç içinde bu durum kadınların gruplarda aradıklarını bulamamasını getirmektedir. Kadının kendini güçlü görmesi, kişilik sorunlarını halletmesi ile aşırı bağımlılık veya aşırı tepkisellik taşıyan davranışlardan uzaklaşılabilir”.

Görüşülen kadınlara, gruplarının geleceğe ilişkin planları, beklentileri sorulmuştur. Bu konuda plan ve beklentilerini açıklamadan önce bazı kadın gruplarının bir şemsiye kadın örgütlenmesi talebi ifade edilmiştir. Farklı kadın gruplarının ortak işler üretebileceği, eşit olarak ve her grubun eşit ağırlıkla katılımının olacağı, bir merkezin koordine ettiği bir ağın oluşmasının çok yararlı olabileceği öne sürülmüştür. Gelecek planlarını daha yaygın bir örgütlenme gerçekleştirmek, bunun için uygun mekanlar açmak, faaliyetler düzenlemek

olarak anlatan kadın grupları yanında, faaliyetlerini çeşitlendirerek üyelerinin katılımını çoğaltmak hedefinde olduklarını belirtenler de olmuştur.

Genel olarak kadın hareketine olumlu bakan gruplar, katılımın artmasını ve böylece daha çok kadına ulaşmayı istemektedirler. Kadın hareketine ivme kazandıracak şeyin daha çok kadını, koşullarının değişimi için mücadeleye çekebilmek, buna yönelik program ve projeler geliştirmek olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca genç kızlarla çalışmalar yapmak isteyen, onlarla yapılacak yeni projelerin kadın hareketine olumlu bir potansiyel kazandıracağına inanan gruplar da vardır.

“Kadın grupları konu bazında dönem dönem biraraya gelip, birbirlerinden daha fazla haberdar olabilirse, gelecekte daha da yaygınlaşabilecekler. Birbirlerini tanımaları ve ortak sorun olan ‘ben yapayım’dan çıkıp, ‘beraber yapalım’a geçmeleri ile çatışma ve sürtüşmelerden kaçınarak gelişmeleri mümkün olabilecektir”. Görüşülen kadınlardan birinin sözlerinden aldığımız bu küçük alıntı, kadın gruplarının gelecekteki sorunlarına ve aynı zamanda onların birbirinden habersiz, tekillikler olarak kayboluş tehlikesine ışık tutucudur.

5. Sonuç

Kadın gruplarının iç yapıları ve katılımı ilgili sorunlarına birkaç alternatif öneri getirmek bu araştırmanın sonuçlarını yararlı kılacaktır. Kadınları belirli örgütler etrafında biraraya getirme çabasında temel ilkelerden biri kadınlararası iletişimde yeni bir ilişki dili oluşturmaktan geçmektedir. Bu dil, öncelikle asimetrik olmayan, hiyerarşiye yol açmayan, eşitlerarası etkileşimi sağlayacak özelliklerle donanmış olmalıdır. Öğretici, koruyucu, denetleyici mesajlarla dolu ilişki kurma biçimlerinin daha çok erkeklerin kullandıkları tarz olduğu iddia edilse de (Tannen, 1997), bu tarz ile kadınlararası ilişkilerde de yaygın olarak karşılaşılmaktadır. Böylece üstünlük kurma, hiyerarşide daha yukarıda olma, anlama ve sempati ile yaklaşmanın yerini almaktadır.

Kadınlara birlikte çeşitli faaliyet ve programları yürütmek için kadınların varolan ilişki biçimlerini sorgulamaları ve yeni bir bakış açısından özenli, yeni biçimler yaratmaları, kadın hareketini güçlendirecek, iletişimi daha verimli kılacaktır. Farklı sosyal sınıflardan kadınlara ulaşmak isteyen gruplar öncelikle kişisel rekabet, mevki hırsı, otoriterlik gibi daha çok erkeklerarası ilişkilerin temel taşları olan özellikleri çalışmalarına yansıtılmaktan kaçınmalıdır. Bu konuda bir proje bazında birlikte çalıştığımız, okur-yazar düzeyinde eğitilmiş, ama kadın bilinci gelişkin bir kadının sözlerinden alıntılar, durumu somutlaştıracak bir örnek oluşturmaktadır. Bu kadın, uzun yıllar birlikte çalıştığı kadınlardan söz ederek, “herkese yükselmesi için basamak olmak istemiyorum, kişisel çıkarlarını herşeyin üstünde, özellikle kadınların uzun sürelerle verdikleri

emek ve çalışmanın üstünde görenlerle birlikte iş yapmaktan vazgeçiyorum” demektedir. Bu sözlerle sık sık, birçok kadın grubunda, başka durumları açıklamak için başka biçimlerde karşılaşmaktadır. Kadınlararası etkileşimi, erkek dünyasına ait değer, hüküm ve davranış kalıplarından kurtarmadıkça, kadınların paylaşacakları ortak bir dili geliştirmedikçe, kadın hareketinin iç yapı özelliklerinden doğan sorunlar giderilemeyecektir.

Kadınların kendi durumlarını kendilerinin çözümlenebilmesine destek olmak, ne istediklerini, hayatlarında neyi değiştirmek istediklerini ortaya çıkarmak; kendi değerlerinin farkına varışlarını sağlamak; faaliyetlerini ve sahip oldukları kaynakları kendilerinin kontrol edebilmesini geliştirici destek sunmak; birlik ve dayanışmanın önemini, içinde oldukları konunun yaratacağı bağlarla açıklamak gibi bilinen fakat uygulamadaki zorlukları ve güçlükleri tartışılmayan boyutları gündeme getirmek ve bunun kadın hareketi için önemini ortaya koymak gerekmektedir.

Bu konuda kadınları hem dar sosyal çevrelerini aşmalarına yardım edecek, hem de onları kadın gruplarının faaliyetlerine katılıma çekebilecek bazı ilkelerden söz edilebilir.

- Katılımcılar ve grup yöneticileri arasında eşitlik duygusunu yaratabilmek;
- Mümkün olduğunca gerginlik ve çatışmalardan uzak durabilmek, reddedici olmaktan çok kabul edici olmak;
- Çatışma ve gerginlik yaratan konuları açıklıkla ortaya koymak ve dialogla çözebilmek;
- Şahsi ve işbirliğine dayanan ilişkileri desteklemek;
- Duygulara duyarlı olmak, kadınların kendilerini ifade edebilecekleri ortamları yaratmak ve hassasiyet yaratabilecek konularda dikkatli olmak;
- Samimi, açık, sempati ile yaklaşan davranış tarzları ile, amacı empoze etmekten çok ortak bir plan çıkarmaya, çalışmaya dayanan bu ilkelerin uygulanmaya konulmasına özen gösterilebilir.

Kadınların grup faaliyetlerine katılımını artıracak çeşitli yolların ortaya konmasında da bazı ilkeler önem kazanmaktadır. Grup faaliyetlerine aktif dahil etme, bu faaliyetlerde kadınların kendi inisiyatifleri ile plan ve programlar yapabilmeleri yönünde yüreklendirme, katılımcılarla bir temsilci veya üye gibi değil de şahsen ilgilenme, başarıya ve sorunların üstesinden gelmeleri için destekleme gibi.

Sonuç olarak bu araştırmanın verileri, kadınların biraraya gelmesi, sorunlarına çözümler üretebilmeleri için oluşan kadın gruplarının daha etkin olabilmesi için, kendi iç yapılarını yeniden değerlendirmelerine olanak verecek bir tartışma gündemi yaratabilirse ışık tutucu olacak, aksi takdirde sadece bir araştırma çabası olarak kalacaktır.

Ek 1
Kavramlar

Gruplar	Biz	Yakınlık	Bağımsızlık	Başarı	Statü (Mevki)	Hiyerarşi
1. Grup	Zor bir kavram aynı şeyleri aynı şekilde düşünmek	Paylaşabilme kadınların acil talebi	Bir siyasete bağlı olmamak	Birlikte başarmada zorlanma	Benimsenmiyor karşılarında oldukları şey	Kendi aramızda
2. Grup	Çağdaş insan	Dürüstlük bağ	Karar verebilme yetkisi. Birey olma	Ortak tadı çıkarılacak	Çevrenin sizi nasıl algıladığı	Sistemin uygulanması için bağlar, bağlantılar
3. Grup	Dostluk, birlikte hissediş, birlikte iş yapma	Dostluk, güven, açıklık	Aşamadığımız erkekten bağımsızlık	Yapabildiğimiz	Bir şey ifade etmiyor	Tartışmalı seilmeyen
4. Grup	Ayrılıkların ortaklaşılması	İsteğimiz ama çok fazla vakalayamadığımız.	-	Seviliyor	Var. işlerin ham malları aşağıda olanlar	Olumsuz ama gerekli iyileştirilebilir.
5. Grup	Birliktelik	Sevecenlik Samimiyet	Özgürlük	Çalışmak	Grupta yok	Grupta yok
6. Grup	İçinde olduğumuz grup	Kadınlarla kurulan iletişim	İnisiyatif, İnisiyatif sahibi olma	Amaca Ulaşma	Olmaması gereken, grupta yok	Kesin olmamakla birlikte zaman zaman iletişimsizlikten oluşuyor
7. Grup	Biz duygusu ortak üretimden gelir	Yakınlığın hissedilişi	Kavramın kendisiyle uğraşyoruz	Her zaman dert olarak görünmez	Nefret edilen	Grupta olmaması için çalışılıyor
8. Grup	Kolektif çalışma "beni" eritime değil "bize" yaklaşma	Dostluk, dayanışma	Özgürlük	Hedefe ulaşma	İşbölümü önemli değil verilen emek temelinde saygı ve değer verme önemli	Demokratik.
9. Grup	Birbiriyle dayanışma	Saygılı ve sevgi ile davranış	Özgür olmak	Kadınlar için somut işler başarmak	Alt üst ilişkisi gruplarda olmamalı	Çok fazla olmamalı iktidar ilişkisi
10. Grup	Bütün kadınlar	İçtenlik	Kendini rahatça ifade etmek	Gerekenler sağlandıkça gelebilir	Bir diğerine saygı göstermek	Bazen kendiliğinden Oluşuyor

Ek 2
Kavramlar

Gruplar	Eşitlik	Otorite	Yardım	Güven	Dayanışma	Denetim
1. Grup	Bireysel farklılıklarla eşitiz.	Şiddetle karşı olduğumuz	Bilgilendirme önemli	Kadınlara güven vermek gruplar için önemli	Ortak eylemde inandıkların yaşama geçirme, kadınlık rolleri engelliyor.	Mutlaka otokontrol birbirini denetlemek gerekir.
2. Grup	Denklik değerlendirmede eşitlik	Sevgiyle ama biraz sert. iş yaptırabilme	İnsanların birbirini tamamlaması	En zor bulunan	Bedelsiz yardım tasada ve kıvançta ortaklık	Öz denetim
3. Grup	Hak ve sorumluluk eşitliği	Yabancılaştırıldı, kargaşa yaratıyor. Baskı tepki doğurucu	İç boşaltılmış, sömürüye dönüştürülmüş	Önemli Açıklık Tarz tutarlılığı	Hayatı kolaylaştırıcı güvenle bağlantılı	İşlerin yürümesi ile ilgili takip anlamında
4. Grup	Genel kadın hareketi içinde sağlayamadık. Ben merkezci yapılar nedeni	Kendini merkezde görme	-	Özgüvenliklerin yenilmesi	-	Kontrol
5. Grup	Grup içinde var	Grupta var	Herkesin amacı, derneğin özelliği	Sonsuz	Az olarak var	Açık olarak belli olmasa da var
6. Grup	Katılımcı hak eşitliği	Baskı, kaçınılması gereken şey	Destek, teknik anlamda yararlı	Kendine güvenme, kadınlarla çalışmanın temeli	Önemli işleri yapabilmenin koşulu	Gerekli ama uygulamıyoruz. Sadece kadınları izliyoruz.
7. Grup	İstenen bir şey	Grupta yok eleştirilip ortaya çıkarılmalı	Yaşanılan sorunlarda yardımlaşma var	Olmalı, grupta var	Bazen birbirimizi anlamıyoruz	Otorite kullanmaksızın
8. Grup	Aynılık değil herkesin yeteneği oranında kendini geliştirmesi	İnisiyatifle birleştirilirse olumlu	Gelişme sağlayıcı	Kadınlar arası güçlü bağ	Yeni yaratmada güç birliği	Hedefe ulaşmayı engelleyen eksiklikleri giderme kontrol etme
9. Grup	Eşitlik var olmalı	İktidarı redederek	Çalışmanın temeli	Kadınların güçlenebilmesi için gereken	Baskıcı olmamalı	
10. Grup	Eşit düzeyde katılım	Kadınların kendilerini ifade edişine engel	Katılım ile mümkün	Çekingenliklerin yok olması için gerekli	Kadınlar arası dayanışmadan korkuluyor.	İşlerin daha iyi koordine edilmesi

Ek 3
Kavramlar

Gruplar	Paylaşım	Popülerlik	Bilgi	Benzerlik	Destek	Güç
1. Grup	Kadın gruplarında kıskançlık var rekabet var	Sorumluluk biz de varız diyebilmek	Olması gereken	-	Ortak paydaları yerine farklılıklar konuşuluyor	Hiyerarşik
2. Grup	Tasada ve ortaklık	Ciddi bir hastalık İnsanlar popüler olmak istiyor	Kaliteli eğitim herkesin sahip olması gereken ortak değer	Yapı benzerliği	Dayanışma	Popüler olmak statü sahibi olmak
3. Grup	Tarzla ilgili yapabildiğimiz kadar	Hayranlık Yakıştırma	Önemli önümüzü açıcı	Riskli bir kavram, Benzer yönler zaman içinde artar	Maddi, manevi	İnisiyatif egemenlikle ayrıştırılmalı. İktidar barındırıcı, rahatsızlık verici
4. Grup	Yeterince sağlayamadık	Seviliyor	Önemli bir güç oluşturulmamalı	Bilmiyor	Olması gereken	Özgüvensizlikle eş güvenimiz olursa güçlü hissederiz.
5. Grup	Mümkün olabildiğince ilgisizlik daha hakim	On plana çıkma	Herkesin belli bir kültür seviyesine erişmesi	Amaçların aynı yönde olması	Yardım	Herkes aynı, güçlü yok
6. Grup	Temel bir şey bilginin paylaşımı önemli	Çok popülerlik sorun yaratıyor	Paylaşıldıkça çoğalır	Bazen faydalı bazen sakıncalı farklılık gerekli	Anlamak	Birlik, baskı anlamında oluşmamalı
7. Grup	Sorunları paylaşmalı	Popülerlik istenmiyor duyulmamak da önemli	Bilgilenmeyi seviyoruz başka kadınlara bilgi iletiyoruz	Birbirinden farklı olarak benzer olmak	Grup içi destek var	Güç bir ifade etmiyor
8. Grup	Her şeyi, zorlukları sevinci paylaşma	Gerekli olmayan	Sorun çözmeye yarayan araç	Güç birliği oluşturmak için	Somut işleri desteklemek	Empatik ortam yaratmak kadınların sorunlarına çözüm bulmak
9. Grup	Kadınların tarzına bağlı	Olmamalı	Hayranlık uyandıran güç	Aynı amaçlar için benzeşmek	Kadın gruplarına destek	Olumlu ve olumsuz yanları ile düşünülmesi
10. Grup	Grup içinde sorunları ve başarıları pay	Kadınlar için gereksiz	Bilgi akışı sağlanmalı iletişimin daha iyi olabilmesi için	-	Anlayarak maddi destek	Hepimiz aynıyız ama üstü örtük olarak karşılaşılıyor.

Kaynaklar

- ARAT, Y. (1998), "Feminist Institutions and Democratic Aspirations: The Case of the Purple Roof Women's Shelter Foundation", Z.F. Arat (der.), *Deconstructing Images of the Turkish Women* içinde, New York: St.Martin's Press.
- BUTLER, S. ve WINTRAM, C. (1991), *Feminist Groupwork*. Londra: Sage.
- CHATTY, D. ve RABO, A. (1997), *Organizing Women: Formal and Informal Women's Groups in the Middle East*, Oxford: Bergamon Press.
- DEMİR, H. (1996), "Kadın Hareketi: Onlarında Bir Öyküsü Var", *Birikim Dergisi*, 3(83).
- FAITH, K. (1994), "Resistance: Lessons from Foucault and Feminism", H.L. Radtke ve H.J. Stam (der.), *Power and Gender* içinde, Londra: Sage.
- GÜMÜŞOĞLU, F. (1996), "Hareketin Her İşe Koşturanları ve Çok Bilmişleri Vardı", *Birikim Dergisi*, 3(83).
- HANN, C. and DUNN, E. (der.) (1996), *Civil Society: Challenging Western Models*, Londra: Routledge.
- HOWARD, M.C. (1993), *Contemporary Cultural Anthropology*, New York: Harper Collins.
- İBRAHİM, F. ve WEDEL, H. (1997), *Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları*, İstanbul: İletişim.
- MOGHADAM, V.M. (1997), "Women's NGO's in the Middle East and North Africa: Constraints, Opportunities and Priorities", D. Chatty ve A. Rabo (der.), *Organizing Women* içinde, Oxford: Bergamon Press.
- OERTON, S. (1996), *Beyond Hierarchy*, Exeter: Taylor and Francis.
- ÖZBUDUN, S. (1995), *8 Mart'tan 8 Mart'a mı?*, İstanbul: Dialektik Yayınları.
- RADTKE, H.L. ve STAM, J. (1994), *Power /Gender*, Londra: Sage.
- RAI, S.M. ve LIEVESLEY, G. (1996), *Women and the State*, Exeter: International Perspectives.
- SAMPSON, S. (1996), "The Social Life of Projects Importing Civil Society to Albania" C.Hann ve E.Dunn (der.), *Civil Society* içinde, Oxford: Routledge.
- TANNEN, D. (1997), "Hiç Anlamıyorsun, Kadın Erkek Konuşmaları", İstanbul: Varlık Yayınları.
- TAYLI, Ü. ve MEFTURE, F. (1997), "Kolektif bir Yapı Deneyimi Olarak Mor Çatı", *Birikim Dergisi*, No. 95, İstanbul: İletişim Yayınları.
- WEDEL, H. (1997), "Türkiye Cumhuriyeti'nde Sivil Toplumun Nüveleri Demokratikleşmenin Taşıyıcısı mı, Yeni Bir Seçkinler Örgütlenmesi mi?" F.İbrahim ve H.Wedel (der.), *Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- WHITE, V. (1996), "Civic Culture and Islam in Urban Turkey", C. Hann ve E. Dunn (der.), *Civil Society* içinde, Oxford: Routledge.
- ZİHNİOĞLU, Y. (1996), "Üslup Sorunu Vardı, Ama Konuşulmazdı", *Birikim Dergisi*, 3(83).

Abstract**Structural and participation problems within women's groups**

The aim of this study is to discuss the various dimensions of voluntary participation within women's groups as well as the structural problems that these groups may face. The study tries to find answers to the following questions: how do women in women's organizations perceive participation; is their participation active or passive; what are their expectations with respect to the organization they belong; what kinds of relations and communications networks are they able to create; and, in general, how extensive is participation.

The importance of the concepts of leadership, power sharing, cooperation, authority, effective communication and interaction for participation, as well as the evolution of the women's movement as greater number of women participate, are further topics of discussion. The characteristics of the internal structure of women's groups and the barriers to increasing the participation rate are also examined in light of data obtained from a field study of women's groups.